

Відгук

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Титаренко Валентини Петрівни на дисертацію Котелянець Наталки
Валеріївни «Методична система трудового навчання учнів початкової
школи», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика навчання (технології)**

У сучасних складних умовах суспільного життя, переходу до ринкових відносин, пошуках, спрямованих на утвердження української державності, осмислення реалій ХХІ століття з особливою гостротою постає питання про підвищення ефективності трудового навчання дітей та учнівської молоді. Активна, творча, працелюбна особистість формується під впливом як соціального середовища, так і в процесі трудового навчання, спрямованого на вироблення відповідних трудових умінь та навичок, професійної майстерності, готовності до життя у ринкових умовах.

Важливе місце в цьому процесі посідає освітня галузь «Технології», яка сприяє формуванню в школярів технологічної компетентності на основі системи технологічних знань і вмінь, що є основою для подальшої трудової діяльності; становленню цілісної особистості, яка має потребу в різних видах розумової та фізичної праці, технологічно важливих якостях, що забезпечують їх самореалізацію, самоствердження й соціалізацію.

Зазначене вище свідчить про актуальність обраної дисертанткою теми, яка обумовлюється практичною потребою розробки, обґрунтування та перевірки ефективності методичної системи трудового навчання учнів початкової школи.

Результати аналізу тексту дисертації дають право стверджувати, що вона є завершеним цілісним дослідженням, логічно структурована, переконлива за змістом, результативна за висновками. Кожен з розділів роботи спрямований на реалізацію завдань, які визначені у вступі.

До основних результатів дослідження, які відрізняються науковою новизною, треба віднести те, що дисертанткою вперше розроблено методичну систему трудового навчання учнів початкової школи в умовах загальної технологічної освіти; визначено принципи відбору та реалізації змісту системи технологічної освіти молодших школярів; обґрунтовано потребу розгляду та функціонування підручника з трудового навчання як базового складника експериментальної системи, що інтегрує специфічні риси всіх її компонентів; розроблено дидактичні основи й структурну модель підручника з трудового навчання як змістового й технологічного концентра експериментальної системи, теоретичні підходи до створення й використання комплексів мотиваційних, пізнавальних, розвивальних, виховних складників у підручниках з трудового навчання.

Заслуговує на увагу практичне значення дисертаційного дослідження, а саме: розробка навчальної програми «Трудове навчання 1–4 класи»; комплекту підручників та робочих зошитів з трудового навчання для учнів 1–4 класів; навчально-методичних матеріалів для вчителів, використання програми та підручників у навчально-виховному процесі сучасної школи.

Дисертаційна робота Котелянець Н.В. має класичну структуру, чітко окреслений критеріальний апарат, зміст розділів і підрозділів відповідає назві структурних компонентів роботи та заявленій темі.

У першому розділі - «Теоретичні і методичні основи трудового навчання учнів початкової школи» - дисертанткою представлені результати аналізу становлення та розвитку трудового навчання учнів початкової школи у вітчизняній педагогіці та зарубіжних країнах в історичній ретроспективі, особливості трудового навчання як основи розвитку особистості, стан і проблеми підготовки вчителя початкової школи до трудового навчання школярів. Цей матеріал дисертації засвідчив, що автором виконано значний обсяг пошукової та аналітичної роботи, в результаті чого отримано бачення генези становлення й розвитку трудового навчання учнів початкової школи як в минулому, так і в умовах сьогодення.

Достатньо цікавим виявився матеріал другого розділу дисертаційної роботи «Дидактичні засади трудового навчання учнів початкової школи» , в якому автор розкриває мету і завдання освітньої галузі «Технології» у початковій школі, досліджує фізіологічний та психічний механізм розвитку особистості молодшого школяра в процесі трудового навчання, розвивальні можливості ручної обробки матеріалів на уроках трудового навчання. На основі бачення досліджуваного явища була висловлена автором пропозиція щодо основних методів формування системи рухових навичок та умов формування дитячої творчості.

У третьому розділі - «Концептуальні засади побудови методичної системи трудового навчання учнів початкової школи» - здійснено теоретичний аналіз структури і змісту технологічної культури учнів, обґрунтовано методологічні основи та теоретичну модель методичної системи трудового навчання учнів початкової школи, визначено критерії та показники оцінювання сформованості в учнів технологічної культури.

Важливо зазначити, що дисертантка зуміла представити достатньо ґрунтовну характеристику моделі методичної системи учнів початкової школи, зокрема її цільового, методологічного, змістового та процесуального компонентів, які інтегровано в навчальних книгах, реалізовано в особистісно орієнтованій взаємодії вчителя й учня та забезпечує їхню ефективність засобами результативно-оцінювальної підструктури.

Окреслено теоретичні основи моделювання дидактико-методичних складників системи: змісту й процесу навчання та їх віддзеркалення в підручниках. Зокрема, змістовий компонент є основним утворенням, що зумовлює зміст технологічної освіти й технологічно-творчої діяльності школярів, сутність і структуру підручника з трудового навчання, специфіку оцінювання результативності навчання дітей на уроках трудового навчання. Доведено, що зміст початкового навчання має бути багатокomпонентним, національним, виконувати не лише навчальні, а й розвивально-виховні функції.

У четвертому розділі – «Зміст навчання як системотвірний фактор розвитку трудових умінь і навичок учнів початкової школи» – розроблено зміст трудових умінь і навичок, змодельовано його в навчальній програмі й підручниках для початкової школи, досліджено можливості реалізації міжпредметних зв'язків у змісті трудового навчання учнів початкової школи.

Визначені основні детермінанти моделювання змістового компонента в навчальній програмі «Трудове навчання», здійснено відбір і конструювання змісту технологічної освіти молодших школярів з урахуванням загальних педагогічних підходів щодо реформування змісту освіти. Результати дослідження стали приводом для створення дисертанткою авторського навчально – методичного комплексу з трудового навчання для учнів початкової школи який включає в себе: підручник, зошит – альбом, зошит з профорієнтації.

Структуру і зміст підручника обґрунтовано з урахуванням вікових особливостей молодших школярів, з-поміж яких: здатність до наслідування, домінування наочно-образного мислення, підвищена емоційність, нестійка увага, тяжіння до ігрової діяльності, схильність до механічного запам'ятовування, здатність до фантазування тощо.

Зміст підручника спрямовано на формування й розвиток у межах вікових можливостей предметно-перетворювальної компетентності що є основою формування пізнавальних здібностей молодших школярів, прагнення активно вивчати історію духовно-матеріальної культури, родинних традицій свого та інших народів, а також сприяє формуванню всіх елементів навчальної діяльності (планування, орієнтування в завданні, перетворення, оцінювання продукту, уміння розпізнавати та формулювати завдання, пропонувати практичні способи розв'язання, домагатися досягнення результатів тощо).

У п'ятому розділі – «Методика формування трудових умінь і навичок в учнів початкової школи» – розроблено методику формування загальнотрудових умінь і навичок в учнів початкової школи, виокремлено особливості

формування в учнів понять та основ графічної грамоти, профорієнтаційної роботи на уроках трудового навчання.

Як свідчать результати наукового пошуку, в структурі загальнотрудових умінь знаходяться не тільки конкретно-трудові вміння, а й знання, якими обґрунтовано ці вміння. У розробленому дисертанткою комплекті підручників з трудового навчання передбачені всі три рівні таких завдань, а також виокремлено 4 групи загальнотрудових умінь: конструктивно-технологічні; організаційні; контрольні; оцінювальні, формування яких слід здійснювати на початковому ступені навчання.

У процесі формування загальнотрудових умінь учнів початкових класів Котелянець Н.В. впроваджувала різні форми моделювання: побудова речових моделей; графічні моделі у вигляді креслень-розгорток, схем, знакові моделі як засіб організації навчальної діяльності учнів і як засіб фіксації узагальнених способів розв'язання трудових і конструктивно-технічних завдань.

Процес дослідження формування предметних понять і практичних умінь учнів на уроках трудового навчання здійснювався дисертанткою відповідно до етапів формування розумових дій: мотиваційний, матеріальний (матеріалізований), «гучного мовлення», «зовнішнього мовлення мовчки», формування внутрішнього мовлення.

Дисертанткою обґрунтовано, що трудове навчання в початковій школі закладає фундамент графічної підготовки учня, оскільки формує графічні вміння в учнів під час відтворення набутої інформації. У розроблених нею підручниках представлені різні види технічної документації: креслення, ескізи, схеми, технічні рисунки, навчально-інструкційні карти. Окреслені вище види технічної документації є специфічною наочністю, робота з якою дозволяє розвивати насамперед просторові уявлення, уяву, абстрактне мислення.

3-поміж важливих завдань трудового навчання в початкових класах є пропедевтична орієнтація учнів у світі професій. Особливі можливості для проведення профорієнтаційної роботи передбачено уроками трудового навчання, на яких відбувається ознайомлення учнів з різними галузями

трудової діяльності, виховання професійно важливих якостей, вивчення особистості школярів тощо. Профорієнтація є довготривалим та складним процесом, який починається в дошкільному віці й триває впродовж багатьох років, оскільки неперервності потребує процес формування особистості школяра. Для успішної реалізації завдань профорієнтаційної роботи на допомогу вчителю Котелянець Н.В. розроблені зошити з профорієнтації «Пізнаємо світ професій» для учнів 1, 2, 3 класів . Запропоновані автором завдання можна виконувати як на уроці, так і в позаурочний час, що дозволить дітям краще зрозуміти світ навколо себе, дізнатися багато нового про різноманітні професії, про їхнє значення в житті людини, навчитися поважати людей праці.

Шостий розділ – «Експериментальна перевірка методичної системи трудового навчання учнів початкової школи» – присвячено організації та методиці проведення експериментального дослідження, спрямованого на перевірку ефективності методичної системи трудового навчання учнів початкової школи; статистичній перевірці експериментальних даних, обґрунтуванню прогностичних завдань підготовки вчителя початкових класів для реалізації методичної системи.

Для виявлення результативності методичної системи було проведено довготривалий педагогічний експеримент, що передбачав:

1) дослідження ефективності експериментальної системи через аналіз і узагальнення матеріалів щодо впровадження системи в роботу загальноосвітніх навчальних закладів (з 2011 р.);

2) оцінку результативності системи через апробацію підручників «Трудове навчання» за наказами МОН на базі загальноосвітніх закладів різних областей України (з 2012 р.).

Аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив ефективність розробленої методичної системи трудового навчання учнів початкової школи. Висновки проведеного дослідження базуються на відображенні всіх етапів і повністю відбивають його суть. У ході дослідження дисертантці вдалося

вирішити всі поставлені завдання. Основні положення дослідження за вказаною темою впроваджені автором в навчальний процес загальноосвітніх закладів та ряду вищих навчальних закладів України.

Основні положення дисертаційного дослідження Котелянець Наталки Валеріївни відрізняються широкою апробацією у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів й у системі післядипломної педагогічної освіти різних навчальних закладів, зокрема Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Харківської гуманітарної педагогічної академії, Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, Хмельницького національного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, на наукових конференціях, семінарах та форумах різних рівнів; знайшли повне відображення у публікаціях автора.

Результати дослідження достатньо повно відображені у 70 публікаціях автора, з-поміж яких: монографія; навчальні програми «Трудове навчання» для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів; підручники «Трудове навчання»(1, 2, 3, 4 класи); посібник для вчителя «Уроки трудового навчання в 1 (2, 3, 4) класі»; навчальні посібники для учнів «Пізнаємо світ професій» (зошит з профорієнтації для учнів 1, 2, 3 класів), «У країні Майстрів» (зошит-альбом для учнів 1, 2, 3, 4 класів); 31 публікація у фахових виданнях, 6 – у зарубіжних збірниках наукових праць.

Автореферат дисертаційного дослідження Н.В.Котелянець написаний відповідно до існуючих вимог, грамотно, і повністю відповідає змісту та структурі дисертації, дає чітке уявлення про специфічні особливості проведеного дослідження і його результати. У структурі автореферату знайшли достатньо повне відображення тема дослідження, його головний задум, понятійний апарат та основні положення.

Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Н.В.Котелянець, висловимо окремі побажання і зауваження:

1. Авторка досить широко представила генезу проблеми трудового навчання учнів початкової школи в зарубіжній і вітчизняній освіті.

2. На сторінках 146-150 автор широко розкриває усталений термін «технологія». Вважаємо що такий матеріал можна було б подати більш лаконічно.

3. Доцільним було б розкрити зміст формувального етапу експерименту, поданого в пункті 6.3., за етапами

4. В дисертації відсутні результати трудового навчання учнів, які варто було продемонструвати в додатках у формі творчих робіт, проектів.

5. У роботі є помилки у стилістичному та мовному оформленні дисертації.

Вказані зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Котелянець Н.В.

Дисертація «Методична система трудового навчання учнів початкової школи» має наукову новизну, практичне значення, є самостійним, цілісним, завершеним дослідженням, в якому розв'язана актуальна наукова задача, одержані об'єктивно нові та обґрунтовані результати, які відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її автор, Котелянець Наталка Валеріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор

декан факультету технологій та дизайну

Полтавського національного педагогічного

університету імені В. Г. Короленка

Титаренко В.П.

